

ŽIVOT A DIELO MIŠA KOVÁČA- ADAMOVA

MGR. ROLAND VALKO, PHD.

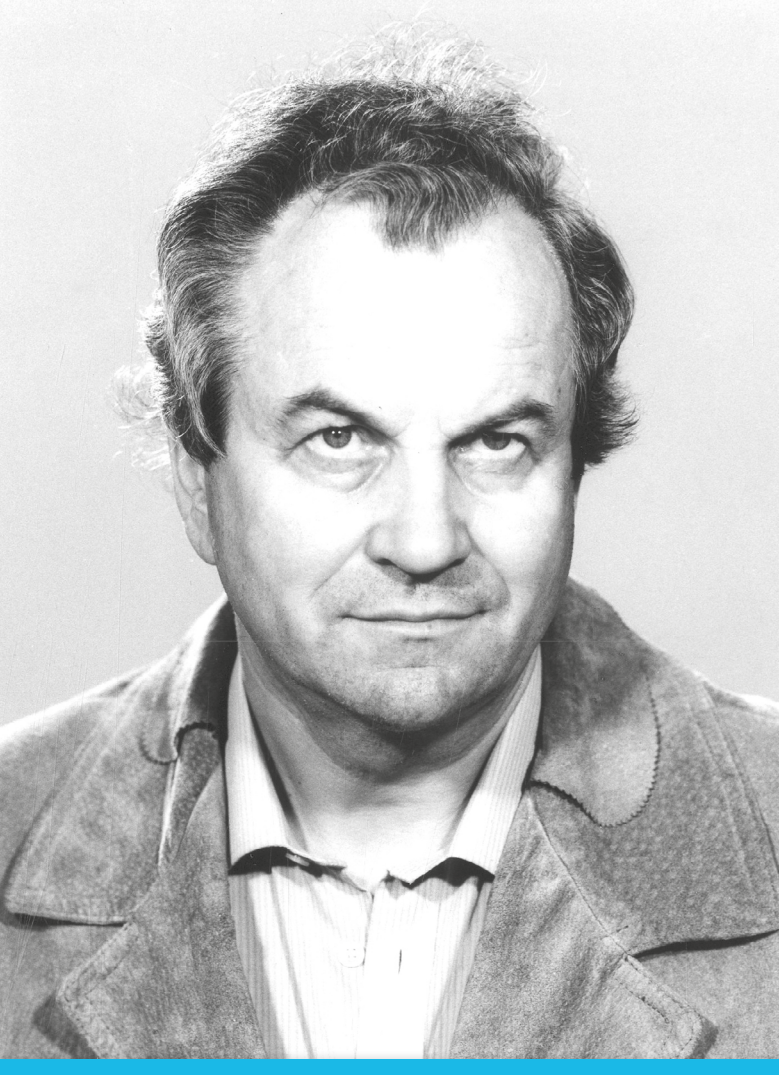
The paper focuses on the life and work of Michal Kováč-Adamov, the historian, bibliographer, teatrologist and playwright. Author summarizes his life milestones and most important activities, which significantly influenced every area of his interest. Apart from his publishing and pedagogical activities, he was an advocate of civic and democratic principles and has supported many reform trends which were at that time not in line with normalization tendencies in society. He served as the custodian of Matica Slovenská, but also as the deputy of Minister of Culture of the Slovak Republic, which in many ways complicated his professional as well as private life. Michal Kováč-Adamov is considered as an important personality of the Martin city and Slovak culture.

Keywords: personalities, Michal Kováč-Adamov, history, bibliography, Matica slovenská, Slovak national library

 roland.valko@snk.sk

 Slovenská národná knižnica

 www.snk.sk

Mišo Kováč-Adamov. Zdroj: Slovenská národná knižnica – Literárny archív (SNK – LA)

Mišo Kováč Adamov, občianskym menom Michal Kováč, kultúrny a literárny historik, teatroológ, dramatik, sa narodil 24. mája 1930 v Opatovciach nad Žitavou, ktoré vtedy boli súčasťou Zlatých Moravciach.

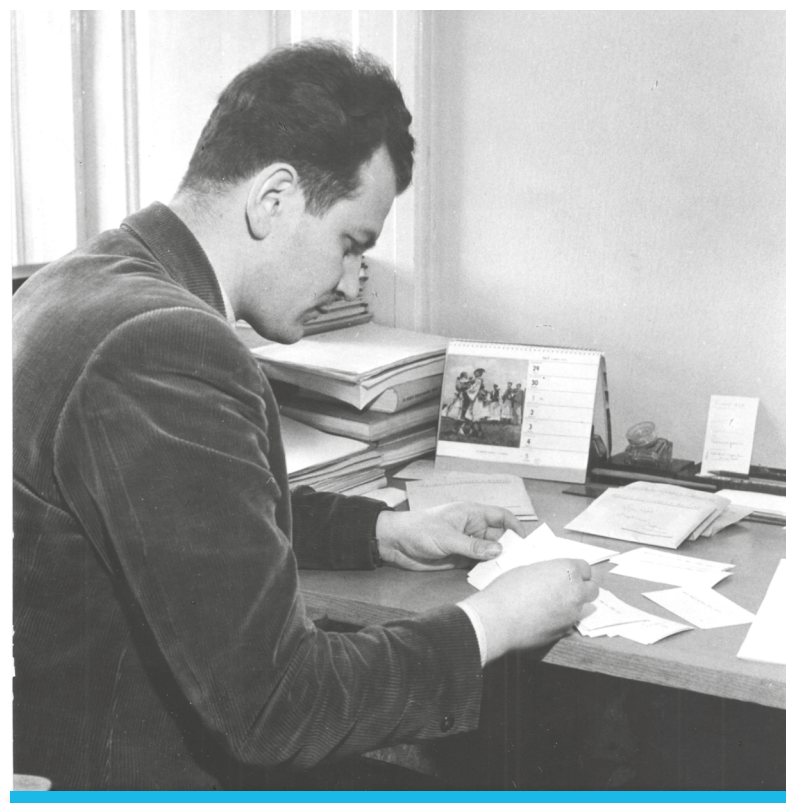
DETSTVO A RODINNÉ ZÁZEMIE

Pochádzal z hlboko veriacej rodiny, ktorá žila v tzv. „zádruhe“ (tri generácie v jednom dome). Traja synovia gazdovali pohromade, pričom dvaja z nich sa starali o gazdovstvo a jeden sa túlal po svete. Mišov otec Alojz Kováč bol pôvodne robotníkom – murárskym pomocníkom, ale od konca dvadsiatych rokov sa venoval poľnohospodárstvu a ako roľník hospodáril na štyroch hektároch pôdy. V roku 1951 musel vstúpiť do družstva, čo najprv aj s bratom odmietal, za čo si vyslúžil aj väzenie. Neskôr pracoval v živočíšnej výrobe, zomrel v roku 1982. Michalova matka

sa volala Mária Kováčová, rod. Borkovičová. Práve starostlivá a sčítaná matka vychovávala už od útleho detstva Miša, jeho brata a dve sestry k úcte k Bohu, ku knihám i k ľudovej kultúre a divadlu.

ŠTÚDIÁ A PÔSOBISKÁ

Po štúdiách na gymnáziu v Zlatých Moravciach (1946 – 1951) absolvoval odbor slovenčina a literárna veda na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (1951 – 1956) a následne na tej istej univerzite aj knihovníctvo (1961 – 1962). Neskôr navštevoval muzeológiu na Filozofickej fakulte Univerzity J. E. Purkyňu v Brne (1969 – 1970). V rokoch 1956 – 1990 pôsobil v Matici slovenskej v Martine – najskôr ako pracovník bibliografického oddelenia (1956 – 1966), následne sa stal riaditeľom Pamätníka slovenskej literatúry (1966 – 1971) a napokon v rokoch 1971 – 1990 bol pracovníkom Literárneho múzea. Bol menovaný aj za tajomníka prípravného výboru osláv storočnice Matice slovenskej (1961 – 1963) a prednášal literárnu muzeológiu na univerzite v Brne (1971 - 1999). Po Nežnej revolúcii bol v rokoch

Michal Kováč-Adamov ako bibliograf v Matici slovenskej. Zdroj: SNK - LA

1990 – 1992 námestníkom ministra kultúry Slovenskej republiky v Bratislave, v rokoch 1993 – 1994 pôsobil ako správca Matice slovenskej v Martine, od roku 1993 prednášal aj kultúrnu históriu a staroslovenčinu v teologickom inštitúte v Badíne. Od roku 1995 bol na dôchodku, avšak i naďalej aktívne a tvorivo pôsobil v kultúrnej oblasti nielen v Martine, ale aj na celom Slovensku.

OSLAVY STOROČNICE MATICE A POLITICKÝ ODMÄK

Obdivuhodný organizačný talent ukázal najmä v rokoch 1961 – 1963 na zodpovednom poste tajomníka prípravného výboru osláv storočnice Matice slovenskej. Má zásluhy na pozoruhodne úspešnom priebehu dôstojných osláv v roku 1963, a to i napriek nepriazni komunistickej moci, ktorá forsírovala svoju (ne)kultúrnu politiku. Kvôli oslavám bol Kováč vyšetrovaný. Bolo to obdobie zložitého zápasu, najmä s vtedajším prezidentom a tajomníkom Ústredného výboru KSC Antonínom Novotným, známym svojimi protislovenskými postojmi. S Novotným mal verejný spor a práve konflikt s Maticou slovenskou, neochota až sabotovanie príprav osláv, ale aj „posvätenie“ novostavby Slovenskej národnej knižnice a neskrývaná averzia voči Slovensku a Slovákom Novotnému „zlomila väz“ a viedla k jeho odstaveniu z najvyšších straníckych a štátnych funkcií. Mišo Kováč podporoval reformné trendy v spoločnosti, občianske a demokratické princípy, čo dokazuje aj jeho pôsobenie (po okupácii vojskami Varšavskej zmluvy ilegálne) v *Národných novinách*, matičnom čítaní i rádiovom vysielaní. Vpád „bratských“ vojsk Varšavskej zmluvy sa udial desať dní po obnovujúcom Valnom zhromaždení Matice slovenskej a po prijatí zákona, ktorý sa vzťahoval aj na Slovenskú národnú knižnicu. Obe inštitúcie boli vďaka tomu v širokom povedomí občanov. Mišo na dané obdobie spomínal: *„Ja som to verejne vyhlásil: ‚Socializmus šľak trafil!‘ Verejne pred všetkým matičiarmi, lebo to bol koniec, aké bratstvo, keď prídeš s vojskom... Na poludnie prvého dňa okupácie, 21. augusta 1968, sme sa stretli na protest na nádvorí druhej budovy Matice slovenskej. Po chvíľke ticha som sa ozval: ‚Poďme dačo robiť!‘ A ktosi sa spýtal: ‚Čo?‘ Odpovedal som: ‚Čo sa dá, čo vieme!‘ Na to Pavol Vongrej skríkol: ‚Národné noviny!‘ Bez ďalších slov sme sa stretli v pracovni správcu a rozdelili si*

Michal Kováč-Adamov, pracovník Matice slovenskej (MS), počas vystúpenia na besede v Župčianoch. Zdroj: SNK - LA

úlohy, kto bude čo robiť, aby sme dostávali informácie a mohli písať upokojujúce i ‚presvedčovací‘ príspevky, že nejde o kontrarevolúciu.“ Všetci, ktorí sa zapojili do tohto procesu, prijali spoločnú zodpovednosť a otvorene sa podpísali za všetky príspevky v tiráži *Národných novín*. Najprv ich chválili a oceňovali, ale už o rok nato preverovali a vyšetrali.

PERZEKÚCIE POČAS NORMALIZÁCIE A LÁSKA K DIVADLU

Počas normalizácie bol Kováč za svoje postoje komunistickou mocou potrestaný. Zakázali mu publikovať a verejne vystupovať, zobrali mu pas, znížili plat, nedostával odmeny a podobne. Plat mu potom nebol zvýšený nasledujúcich takmer 20 rokov. V roku 1971 ho zbavili funkcie riaditeľa Pamätníka slovenskej literatúry. Vykázali ho na okraj diania. Jeho tvorivého ducha a obdivuhodný intelekt sa im však nepodarilo umlčať. Formy postihov mali niekedy až absurdný charakter. Napriek rôznym postihom a formám perzekúcie nikdy nebol zatrpknutý, to nebolo v jeho povahe.

Profesijne sa preorientoval na oblasť literárneho múzejníctva, ktorému sa venoval ďalšie dve desaťročia. Na Filozofickej fakulte Univerzity Jana Evangelistu Purkyňa v Brne externe vyštudoval muzeológiu (1969 – 1970) a následne na nej aj prednášal odbor literárne múzejníctvo (1971 – 1990). V rokoch 1971 – 1976 pôsobil ako metodik pre literárne múzeá

v Literárnom múzeu Pamätníka slovenskej literatúry Matice slovenskej a v rokoch 1976 – 1990 bol odborným pracovníkom referátu scénografie strediska pre vecné pamiatky. Venoval sa aj ďalším aktivitám, v osemdesiatych rokoch to bolo hlavne teatrologické bádanie a vlastná dramatická tvorba. Divadlo bolo jedným z jeho azylov v normalizačnej dobe a okrem umeleckej sily bolo v tej dobe aj opozičnou politickou silou. Okrem toho sa angažoval aj v Tajnej cirkvi.

Vnímal rozdiel medzi normalizáciou v sedemdesiatych rokoch a v osemdesiatych rokoch. Skutočne tvrdá bola v sedemdesiatych rokoch. V osemdesiatych rokoch sa už naplno prejavila kríza komunistického zriadenia a nastalo aj isté uvoľnenie režimu. Už mohol cestovať, prednášať, dokonca aj pochôdzkové divadlo robiť, „...ale stále som ešte podozrivý. Vedúceho pracovníka by som nemohol robiť“.

NEŽNÁ REVOLÚCIA A EPIZÓDA V POLITIKE

Ako presvedčený kresťan a demokrat privítal november 1989 a v ponovembrovom období sa aj on aktívne zapojil do politiky. Už na jar v prelomovom roku 1989 na seminári o osobných knižniciach a personálnej bibliografii v Gäceli kriticky vystúpil proti neslobodnému politickému režimu. Svoju pomoc poskytoval aj študentskému hnutiu a prebiehal aj zápas o ďalšiu podobu Matice slovenskej. Stal sa členom delegovanej skupiny, ktorá išla za ministrom kultúry s cieľom presadiť odvolanie menovaného predsedu výboru Vladimíra Mináča a ustanovenie nového vedenia do obnovujúceho Valného zhromaždenia Matice slovenskej v auguste 1990. Po trojdňovom presviedčaní sa to podarilo. Zostala mu úloha osloviť a zhromaždiť osobnosti, ktoré by neboli poznamenané službou totalite a ochotné prijať členstvo vo výbore Matice. Kým členovia nedostali menovanie ministrom a nezvolili predsedu, predsedal prítomnému zhromaždeniu.

V máji 1990 dosiahol dôchodkový vek. Keďže počas normalizácie nemohol prezentovať vlastnú tvorbu, plánoval pracovať a tvoriť na nej. Napriek svojim predsavzatiam v rokoch 1990 – 1992 vykonával funkciu námestníka ministra kultúry SR najskôr v Mečiarovej a potom v Čarnogurského vláde. Mišo Kováč spomínal: „Keď minister kultúry Ladislav Chudík ochorel, dostal som návrh od vtedajšieho predsedu vlády Milana Čiča nastúpiť na miesto odstúpajúceho

ministra. Odmietol som. Po prvých slobodných voľbách ma znovu oslovili, či by som neprijal úlohu námestníka ministra kultúry. V tom čase už bol na ministerstve námestníkom Kornel Földvári. Priatelili sme sa po celý čas nášho postihovania, nuž som ponuku prijal, lebo som vedel, že budeme spolupracovať.“ Zmenu postoja vysvetľuje aj tým, lebo mladší či komunizmom postihovaní mali obavy po predchádzajúcich skúsenostiach prevziať zodpovednosť za riešenie verejných záležitostí a príležitosť využívali síce menej angažované, ale stále staré kádre. Ministrom bol v tom čase Ladislav „Agnes“ Snopko, namiesto ktorého Kováč často chodil aj na rokovania vlády a ktorého si veľmi vážil a uznával jeho kvality. Aj keď v politickej funkcii bol krátko, jedno volebné obdobie, práve tu naplno prejavil svoj organizačný talent a obrovský (nielen) kultúrny rozhľad. Snažil sa konať všade, kde to bolo potrebné. Ako matičiar poznal celé kultúrne Slovensko a svojimi aktivitami sa pokúsil obsiahnuť čo najširšie dianie v slovenskej kultúre, napríklad rýchlym rozhodnutím a pomocou prispel k zakúpeniu rodného domu Michala Miloslava Hodžu v turčianskej Rakši, dal opraviť Štefánikove pamiatky, založil Slovenský historický ústav v Ríme a podarilo sa mu tiež usporiadať nevraživú, takmer neriešiteľnú situáciu medzi gréckokatolíckmi a pravoslávnyimi.

BOJ O ĎALŠIU PODOBU MATICE SLOVENSKEJ

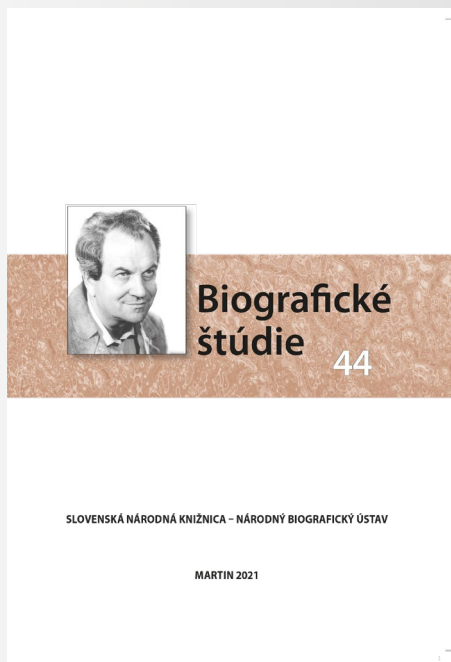
Celoživotná matičná kariéra pre Kováča vyvrcholila na konci roka 1992, keď bol zvolený za správcu Matice slovenskej v Martine. Zviedol tak ďalší zápas o charakter a smerovanie Matice slovenskej. Politikárčenie v Matici odmietal. Spomínal: „Ako námestník som podporoval Maticu i matičiarov. Nuž ma presadzovali do funkcie. Jozef Markuš a jeho skupina vo výbore ma však nechceli za správcu. Jemu vyhovovali takí, ktorí boli poznamenaní službou komunizmu, lebo boli poddajnejší.“ Ešte pred nástupom do funkcie vypracoval koncepciu usporiadania a činnosti Matice, ale nie na princípe ideologických programov. Išlo mu o návrat k demokratickým riešeniam matičného organizmu. Vychádzal z toho, čo už Matica dokázala naplniť a čím mohla prispieť k ďalšiemu rozvoju kultúrneho a národného života. Počas svojho pôsobenia vo funkcii prichádzal do konfliktu s Mečiarovým

chránencom Jozefom Markušom, ktorý bol predsedom členskej základne a vystupoval proti platnému zákonu o Matici slovenskej. V ťažkých časoch rozbúrených politicko-straníckych vôd, keď na Slovensku vládla atmosféra primitívneho mečiarizmu, sa stal nepohodlným a matičné vedenie ho za jeho principiálne postoje na začiatku roku 1994 napriek protestu pracovníkov Matice aj kultúrnej verejnosti odvolalo s odôvodnením, že sa nevie dohodnúť. Tým sa otvoril priestor pre Jozefa Markuša a pre naplnenie jeho zámerov na úplné ovládnutie Matice i inštitučnej súčas-

ti Matice slovenskej – Slovenskej národnej knižnice, čo vyústilo aj do prijatia zákona o Matici slovenskej v roku 1997. Kováč patril k tým, čo sa proti návrhu zákona a Markušovi postavili. Do penzie odišiel v polovici roku 1995, lebo z pôvodnej Matice slovenskej zostali už len trosky. Na Maticu však nikdy nezanevrel.

Vzácná osobnosť Michal Kováč-Adamov nás navždy opustil 21. mája 2023, ale ostalo po ňom obrovské a všestranné dielo hodné skúmania a nasledovania.

Z PONUKY VYDAVATELSTVA SNK

BIOGRAFICKÉ ŠTÚDIE 44

Súčasťou 44. zväzku zborníka sú ťažiskové príspevky venujúce sa životu a pôsobeniu teatrológa, dramatika a dlhoročného pracovníka Slovenskej národnej knižnice Michala Kováča-Adamova v oblasti literárneho múzejníctva a biografického výskumu.

Zdenko Ďuriška
Martin, Slovenská národná knižnica, 2021
14,5 x 21 / 136 strán
ISBN 978-80-8149-152-8

Publikáciu je možné objednať prostredníctvom e-mailovej adresy objednavky_knihy@snk.sk alebo telefonicky na čísle 043/2451 277.